

VILNIAUS PILIES PASAKA

Didysis Lietuvos kunigaikštis sumanė pasistatydinti tokią tvirtapilę, kad jokie priešininkai negalėtų jos paimti.

Sumanyta – padaryta: toks buvo kunigaikštis. Išsirinko labai gražius Panerių kalnus ir ant aukščiausiojo ėmė vežti didžiausias tašytas uolas ir degtas plytas. Vargo buvo neišsakomo. Į vieną vežimą reikėjo pajungti dešimtis jungų jaučių.

Pagaliau visa medžiaga paruošta. Pamatai padėti, raudonomis žiotimis žiopso plačiausi perkasai. Prie pat jų krašto stūkso kalnai akmenų, belaukiančių tik valandos, kuomet nuriedės gilumon ir prisiims visą statomųjų mūrų sunkybę. O jų tarpe vienas milžinas akmuo, gausiųjų atgulti į pat kertę.

Vilniaus pilis turės būti dar niekur neregėto stiprumo, nes ji gaus ginti visą didžiojo kunigaikščio šeimyną: čia norima padaryti sostinė. Ir ne tik kunigaikščių gyvybę – gins viso krašto laisvę ir šlovę.

Gražus kraštas tie Paneriai: kalnais kuprotas, upėmis gembėtas, miškais pasišiaušęs nuošalys. Jo negalėjo nepastebėti kunigaikščiai, garsūs karžygiai.

Didžiojo akmens į kertę padėti atėjo patsai kunigaikštis, būriu dvasininkų, pačių prašmatniųjų kunigų – vaidilų, žynių ir burtininkų – vedinas.

Ir tarė kunigaikštis kunigams:

– Galingųjų Lietuvos dievų tarnai, jų valios ir norų aiškintojai, kvapaus gintaro ir riebiųjų gyvulių aukotojai, pasakykite dabar man, kas plačioje mano kunigaikštystėje visų labiausiai patiktų jiems, kas reiktų jiems atnešti, idant jie per amžius globotų tuos mūrus ir darytų juos Lietuvos priešininkams neįkandamus?

Sunkiomis, giliomis mintimis apsiniaukė seniausiųjų ir gudriausiųjų kunigų gymiai. Susiraukė išmintingosios kaktos, užsimerkė akylosios akys. Giliai galvoja, iš ugnies buria, tariasi savo tarpe, atsimeina senų senolių papročius.

Pagaliau atsako savo viešpačiui:

– Didis Lietuvos valdove! Tu pats esi dievų išrinktasis jų tarnas. Jų norus ir pats gali patirti. Bet jei būtinai mus klausies, tai žinok: Lietuvos dievams visų maloniausia auka būtų, jei rastųsi tokia lietuvė motina, kuri pirmutinį ir vienatinį savo sūnelį gera valia gyvą padėtų po šituo didžiuoju kertės akmeniu.

Nustebo Lietuvos valdovas. Nustebo ir visi jo dvariškiai. Taip, tikrai. Tai būtų brangiausia auka. Tik iš kur ji gauti? Nuo pat pradžios pasaulio dar nebuvo girdėta tokios aukos.

Vis dėlto liepia visiems burtininkams ir kitiems mažiesiems dvasininkams apeiti visą Lietuvą besiklausinėjant, ar neatsiras tokia tėvynės mylėtoja, taip nekenčianti jos priešininkų, kuri apsiimtų net tokią savo kraujo ir savo širdies auką dievams dovanoti.

Neilgai teteko kunigams klajoti. Vokiečių Lietuvoje taip nekęsta, jog jau trečią dieną kunigai rado tokią lietuvę motiną našlę.

Atvedė ji savo vienatinį sūnų jaunikaitį, jos senatvės aprūpintoją. O buvo tai jaunikaitis ne tik gražus ir motinai geras, bet dar ir išminties vyras.

Nesipriešino jisai motinos valiai ar ten kunigų skelbiamai dievų valiai; tiktai norėjo ištirti, ar tokia yra dievų valia.

Ir paprašė kunigaikštį, kad jam leistų triskart paklausti kunigus: jei jie atsakys tinkamai, bus tai neabejotinas ženklas, jog dievų valią tikrai žino; jeigu atsakys netinkamai, bus tai ženklas, jog tik savo prasimanymus skelbia.

Kunigaikščiui sutikus, jaunikaitis paklausė kunigus, kaip jiems rodos, kas yra visame pasaulyje už viską saldesnis, už viską lengvesnis ir už viską kietesnis?

Neilgai galvoję, kunigai atsakė:

– Visų saldžiausias pasaulyje bus laukinių bičių korys, visų lengviausias, žinoma, bus laukinio paukščio pūkelis, o visų kietčiausias bus kunigaikščio kardo plienas, kuriuo jis, sudrožęs raiteliui per galvą, gali jį per pusę perkirsti lig pat balnui.

– Netiesa! – drąsiai atsakė išminties vyras. – Aš žinau daiktų dar saldesnių, dar lengvesnių, dar kietesnių.

– Nujau, bene ką?

– Gi motinos pienas kūdikiui už medų saldesnis, gi kūdikis ant motinos rankų už pūkelį lengvesnis, gi mano motinos širdis už plieną kietesnė, jei neplyšta, atiduodant mane taip baisiai nukankinti.

Ir sutiko kunigaikštis su visais savo dvariškiais ir susirinkusiais žmonėmis, jog išminties vyras tiesą pasakė; jog Lietuvos dievai tokios aukos nenori. Ir liepė jaunikaitį paleisti.

Ir vėl įsakė kunigaikštis kunigams teirautis, kokios aukos Lietuvos dievai reikalauja, kad jos sostinė būtų nesugriaunama. Kas iš visų Lietuvos turtų būtų dievams visų maloniausias?

Ir vėl apsiniaukė giliu rūpesčiu visų kunigų veidai. Vėl ji galvoja, buria, aukas degina, senų senolių papročius atsimena. Tris dienas, tris naktis nevalgę, nemigę, pagaliau atsakė savo viešpačiui:

– Didis Lietuvos valdove! Maloniausia Lietuvos dievams auka štai kada bus. Jei Lietuvos dievai neprisiėmė, kad senovės papratimu po kertės akmeniu atgultų jaunikaitis, tai aišku, kad po tuo pat akmeniu turi atgulti mergaitė, lygiai graži, kaip ir nieko pikto neišmananti; mat toks yra senų seniausias ne tik lietuvių, bet ir kaimynų paprotys, kad, norint pastatyti stiprų mūrą, reikia po juo užkasti gyvas žmogus.

Ir įsakė kunigaikštis burtininkams ir kitiems mažiesiems kunigams suieškoti pačią nekaltąją mergaitę visoje Lietuvoje ir atvesti į Vilnių, kad taptų dievam auka už visos tėvynės laimę ir laisvę.

Neilgai teteko kunigams klajoti. Lietuvoje mergaitės kone visos buvo gražios ir nekaltos. Bet kurią atvedė, buvo gražumu lygi Lietuvos laukų žiedui; jos akelės žydrumu buvo lygios Trakų ežero gelmėms. Ir, matės, pikto nieko nenuvokianti.

Baltais sužadėtinės rūbeliais, žaliu rūtų vainikėliu ant galvelės, laukinių žiedų glėbiu mažutėse rankytėse, šypsodamasi ir vien tik savo apdaru ir gėlytėmis džiaugdamosi, ji ramiai sau atsistojo griovio gilumoje, kur turėjo nuriedėti anoji didžioji kertės uola, lyg visai nenuvokdama, jog jai kas pikto gali atsitikti.

Visų širdis į save palenkė. Visi sudrebėjo užjautimu. Bet ką padarysi, jei tai tokia pačių Lietuvos dievų valia?

Kapų tyloje, visi akis žemyn nuleidę, karštai skubėdami, šimtu rankų užkabino uolą ir stūmė ją į griovį, kad tik greičiau nutiktų tai, kas neišvengiama.

Ir visi apmirė ir nustėro.

Tik kunigaikštis neiškentė. Šoko prie krašto, žvilgterėjo žemyn ir, visas veidu nušvitęs, linksmi sušuko:

– Visų maloniausią auką Lietuvos dievai patys sau išsirinko!

Griovyje, šalia uolos, stovėjo gyva lietuvaitė. Kaip ir pirma, švietė nekaltu nerūpestingumu. Tik akelėse spindėjo du deimantai – dvi ašarėlės, kad akmuo krisdamas išmušė iš jos rankų visus kvepiančius žiedelius ir ant jų atsigulė.

Nekaltos lietuvaitės aukos Lietuvos dievams būta visų maloniausios, ir Vilniaus pilis buvo stipriausia.

Juozas Tumas-Vaižgantas, „Vilniaus pilies pasaka“, *Raštai*, t. 1, parengė Ramūnas Korsakas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1994, p. 254–258.